

World music: fenomén, marketingový trik nebo světonázor?

Termín world music je dnes stejně běžný jako blues, jazz či opera. Liší se ale tím, že ne všichni jej chápou stejně. Zatímco blues či opera mají jasnou žánrovou definici, world music je naopak časté téma k diskusím.

TEXT: PETR DORŮŽKA

... a já jsem se cítil šťasten uvnitř těchto písní, v nichž smutek není hravý, smích není křivý, láska není směšná a nenávisť není plachá, kde lidé milují tělem i duší, kde v nenávisti sahají po noži nebo po šavli, v radosti tančí, v zoufalství skáčou do Dunaje, kde tedy láska je ještě láskou a bolest bolestí, kde původní cit není ještě vyklouben ze sebe sama a hodnoty jsou dosud nezpustošené. A zdálo se mi, že uvnitř těchto písní jsem doma, že z nich jsem vyšel. Že jejich svět je mé původní poznamenání...

Milan Kundera – Žert

Kunderovo vyznání ukazuje, jak snadné je rozlišit rutinní komerci od autentického a neopakovatelného zážitku. Od hudby, která má pevné kořeny ve specifickém místě i době a která je daleko více součástí každodenního života nežli nějakou kulturní zvyklostí, kde účinkující má místo na pódiu a posluchač v hledišti. Citát nám zároveň poslouží jako odrazový můstek k pátrání: co vlastně je world music? Jedná se o dobový trend, nebo trvalý a kontinuální proces? A vůbec, co nás motivuje, abychom poslouchali donedávna tak obskurní žánry, jako je hudba Afriky, Asie, klezmer z Haliče či tance ze Skotské vysočiny?

Obdobníci se shodují, že nám schází právě ta autentičnost, kterou z naší kultury vytěsnila celá série změn v každodenním životě: průmysl, stěhování obyvatel do měst i to,

jak média vytlačují domácí muzicírování. Jenže modernita působí i opačným směrem. Jestliže je díky médiím i snadnému cestování dostupná hudba z kultur, které si onu autentičnost uchovaly, lidé si ji najdou. A také ji potřebují nějak pojmenovat.

SPIKLENCI Z LONDÝNA

Pokud ovšem tisk operuje s termínem world music jako s vymezeným žánrem, jedná se o dezinformaci nejhrubšího zrna. Potvrzuje to i na internetu detailně dokumentovaná „spiklenecká schůzka“ producentů a hudebních profesionálů v Londýně roku 1987. Obchody s hudbou tehdy nabízely jazz, rock, blues, country, a se vším ostatním, jako tango, flamenco, indická či africká hudba, si nevěděly rady. Hraniče mezi hudebními kulturami ale už pukaly. Festival WOMAD vstupoval do pátého ročníku. Hudbu ležící vně anglosaského světa bylo potřeba pojmenovat a zmapovat. Spiklenci zaplatili rafinovaně úspornou reklamní kampaň za pouhých tři a půl tisíce liber, a gramofonové obchody i média přijaly nový hudební šuplík. Jmenoval se world music a patřily do něj všechny ty komplikované žánry, které ležely mimo rozlišovací schopnost anglosaského světa. Byl to jen finální krok, samotný termín už několik dekád visel ve vzduchu.

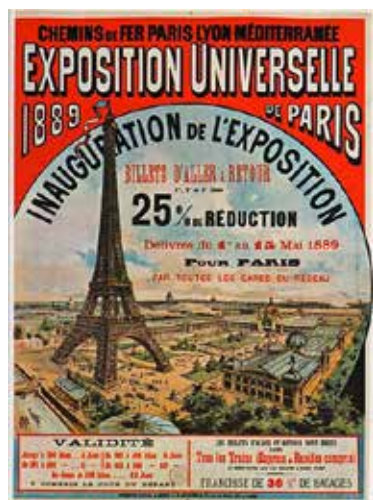
Na amerických univerzitách se objevil už v 60. letech. Etnomuzikolog Robert E. Brown zavedl na akademické půdě

nejen termín world music, ale i hudební paralelu bilingvních jazykových schopností. „Bimuzikální“ hudebník si nejprve osvojí vlastní hudební kulturu a poté vystuduje hudbu nějakého dalšího etnika. S naprostou samozřejmostí se pak pohybuje v obou paralelních světech, aniž by jeden nadřazoval druhému. Úplně poprvé se označení world music objevilo v tisku už počátkem 20. století, roku 1906 je použil německý muzikolog Georg Capellen v knize *Exotische Rhythmik, Melodik und Tonalität als Wegweiser zu einer Neuen Kunstentwicklung*.

HUDBA Z KONCE SVĚTA

Ke střetávání hudebních kultur ale docházelo už staletí předtím. Zvláště zajímavý podnět přinesla Světová výstava v Paříži, jejíž součástí byla nově postavená Eiffelova věž. Uspořádána byla ke stému výročí Francouzské revoluce a dobytí Bastily a probíhala od května do října 1889.

Vedle národních pavilonů byla na výstavišti i „koloniální“ část. Lidé tak mohli cestovat mezi Káhirou, Kongem, Tuniskem a třeba Jávou. Součástí holandské expozice byla věrná kopie vesnice z ostrova Jáva s šedesáti domorodci za tímto účelem dovezenými do Evropy. V bambusovém pavilonu hrál gamelan – tedy elitní orchestr indonéských šlechtických paláců. Jávanskou vesnici pravidelně navštěvoval sedmadvacetiletý Claude Debussy, který tehdy hledal cesty, jak se vymanit ze sevření německé skladatelské tradice. Setkání s hudbou, která se přičila všem platným pravidlům, poznamenalo celý jeho život. Jedenáct let po výstavě přijel do Paříže gamelan s mnohem větším obsazením a Debussy později publikoval studii o hudbě z Jávy: „Pokud se vzdáme evropských předsudků a oddáme se kouzlu perkusí z Jávy, musíme uznat, že ty naše perkuse znějí jako primitivní hluk z venkovského jarmarku.“

Zatímco pařížské expo probíhalo ve vymezeném úseku sedmi měsíců, řadu moderních stylů formovaly procesy trvající stovky let. Byla to především dlouhodobá migrace, často násilná. Výsledkem několika staletí otrokářství, od 16. do 19. století, je blues, jazz, hip hop, reggae i latinskoamerické styly jako samba či salsa. Všechny měly kořeny zčásti v Africe, zčásti v evropské kultuře.

KRUH SE UZAVÍRÁ

V téhle chvíli už máme dost poznatků, abychom se shodli, že termín world music lze vnímat jako kontinuální proces, který se díky snadnějšímu cestování a moderním médiím neustále zrychluje. Pro současnou generaci je world music též kulturní platformou: patří k ní festivaly i vzdělávací projekty, přispívající k vzájemnému porozumění mezi kulturami, které je protívahou rasismu a šovinismu. A v duchu Brownovy bimuzikality dochází i k posunu hodnot. Krédem festivalu Womad, který založil Peter Gabriel, je přesvědčení, že všechny hudební kultury jsou rovnocenné

a každou z nich lze hodnotit jen jejími vlastními měřítky.

Během 32 let, která uběhla od spiklecké medializace world music v Londýně, se mnohé změnilo. Díky osobnostem jako Peter Gabriel objevily celé generace posluchačů dosud neznámou hudbu. Proces zasáhl i do mainstreamu. Britský deník *Guardian* nedávno uvedl: „Podle údajů IFPI byla nejprodávanějším singlem roku 2018 Havana s americko-kubánskou zpěvačkou Camilou Cabello, v Global Top 10 Digital Singles se dále umístila Tia Ray z Číny i umělci z Portorika.“ A Tim Ingham píše v *Rolling Stone*: „Nejenže v klíčových teritoriích dnes dominuje reper-toár nezpívány v angličtině – ale navíc přebírá vedení.“ Což de facto znamená,

že i hudba z konce světa, kdysi zdroj autentičnosti, vstoupila do rutinního kolotoče. Má to i negativní dopad. Pro programátory world music festivalů je dnes mnohem obtížnější najít nové a kvalitní účinkující než v předešlých letech. Z hlediska hudebního vývoje se ale nejedná o nic nového. Americký producent Joe Boyd, který natočil jak nejstarší nahrávky Pink Floyd či Erica Claptona, tak hudbu z Albánie či Brazílie, nabízí srovnání: „Všechnu tu úžasnou hudbu 60. let převálcovaly elektrické kytary. Brilantní originalitu Hendrix či Claptona nahradily ty nejjednodušší akordy a metalové riffy. To nebyl ten nejšťastnější konec.“ ☒